

KOHTI UUTTA AUTONOMIAA?

Lehtikuva/Kimmo Mäntylä.

RISTO E. J. PENTTILÄ

on D.Phil., Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVA:n johtaja.

■ Kuinka käy Suomen itsenäisyyden unionissa, jolla on oma raha, oma keskuspankki, oma armeija ja oma perustuslaki? Onko Suomen suuren kertomuksen seuraava vaihe paluu autonomian aikaan?

J.K. Paasikivi pohti toisen maailmansodan jälkeen itsenäisyyden olemusta ja päätyi siihen, että todellinen itsenäisyys edellyttää riippumatonta ulkopoliittikkaa. Suomen ulkopoliittikka ei ollut riippumatonta, siksi Suomen itsenäisyydelläkään ei tullut isotella.

Kun Suomi liittyi Euroopan unioniin, käytiin perinpohjaista keskustelua puolueettomuuden ja EU-jäsenyyden suhteesta. Keskustelua aremmasta asiasta, itsenäisyyden ja EU-jäsenyyden suhteesta ei juuri käyty. Syykin oli selvä, aiheen penkominen olisi antanut kasvualustaa Keijo Korhosen ja kumppanien itsenäisyyslinjalle. Toinen syy keskustelun välttämiseksi oli se, että EU-jäsenyyden katsottiin vahvistavan Suomen turvallisuutta ja sitä kautta maamme itsenäisyyttä.

Ensi vuonna juhlitaan maamme unionitaipaleen ensimmäistä kymmentä vuotta. Oma käsitykseni on, että jäsenyyden saldo on ollut lähes yksinomaan positiivinen: vai-

kutusvaltamme on kasvanut, asemamme Euroopassa selkeytynyt ja kulttuurimme vahvistunut. Mutta miten on itsenäisyyden laita? Onko oikea määre Suomen statukselle itsenäinen vai autonominen?

Max Jakobson on korostanut sitä, että Suomi tuli unionin jäseneksi omasta vapaasta tahdostaan. Suurruhtinaskunnaksi päädyimme sodan seurauksena. Tämän lisäksi unionijäsenyys siunattiin kansanäänestyksellä, keisarikuntaan liittyminen oli pikeminkin ilmoitusasia – vaikka tuota ilmoitusta keisarin juhlalliseksi vakuutukseksi kutsuttiin.

Alku oli siis kovin erilainen. Muutoin yhtäläisyyksiä Keisarin ajan ja unioniajan välillä löytyy yllin kyllin: valta on kerroksellista, eri alueet ovat erilaisessa suhteessa keskukseen, alamaiset voivat vedota keskusvaltaan, jos tuntevat tullessa huonosti kohdelluiksi omien hallitsijoidensa taholta. Unioni on taloudellinen ja poliittinen maailmanvalta. Sillä on oma raha ja nopeasti kehittyvä oma armeija. Eikä siinä vielä kaikki. Yhtäläisyyksien lisäksi on alueita, joissa unioni on 1800-luvun Venäjää integroituneempi: Suomella ei ole enää tullirajaa eikä omaa markkaa. Lippu toki on, ja valtiopäämies.

Entä perustuslaki? Eikö eurooppalainen perustuslaki sentään ole uusi ilmiö? Ei ole, väittää vanha opettajani, nykyisin Texasin yliopiston professorina toimiva, Philip Bobbitt. (Hänen kirjansa *The Shield of Achilles – War, Peace and the Course of History* on saanut innostuneen vastaanoton: sitä ovat kehuneet niin professorit kuin poliitikot. Oxfordin yliopiston kansainvälisten suhteiden professori Adam Roberts – hänkin en-

tinen opettajani – totesi kirja-arvostelussaan epäenglantilaisittain hehkuttaen: ”Haastan Sinut lukemaan kirjan ja väittämään sen jälkeen, ettei se ole rikastuttanut Sinun ymmärrystäsi”.)

Bobbittin mukaan eurooppalaisia perustuslakeja on ollut peräti neljä: Augsburgin rauhansopimus (1555), Westfalenin rauha (1648), Utrechtin rauhansopimus (1713), Wienin kongressi (1815). Nämä kaikki ovat määritelleet perustuslaillisen järjestyksen ensin valtio-kansoille (*state-nations*) ja sitten kansallisvaltiolle (*nation-states*). Bobbittin skeemassa Suomen itsenäisyys ajoittuu periodiin, jota hän kutsuu nimellä pitkä sota. Pitkä sota alkoi vuonna 1914 ja päättyi vuonna 1990. Tälle aikakaudelle oli tyypillistä se, että Euroopassa ei ollut perustuslaillista järjestystä. Kansainliitto ja YK olivat toki kunnianhimoisia yrityksiä konstitutionalismiin suuntaan, mutta toisin kävi. Kansainliitto ei saanut aikaan juuri mitään. Toisen maailmansodan jälkeen taas elettiin kaksinaapaisen voimatasapainon eikä perustuslaillisen järjestyksen oloissa. Oli luonnollista, että Suomi pitkän sodan kestäessä painotti itsenäisyyttä – siis sitä, että emme kuuluneet suurempaan kokonaisuuteen.

”Pitkä sota” on ohi ja Eurooppa saa viidennen perustuslain – jos ratifiointi onnistuu. Kysymys siis kuuluu onko Suomi perustuslain jälkeisessä Euroopassa autonominen, itsenäinen – tai kenties jotain muuta?

On monia asioita, jotka puoltavat autonomiatulkintaa. EU-lainsäädäntö on määrävässä asemassa Suomen lainsäädäntöön

nähdessä. Suhteet EU-maihin eivät pääministeri Vanhasen mukaan ole ulkopoliittikkaa vaan sisäpolitiikkaa. Kauppa-suhteet ovat unionin käsissä. Ulkopoliittikkaa koordinoidaan EU-jäsenmaiden välillä. Yhteiset kriisinhallintajoukot on luotu. Unionilla on oma lippu. Kohta saamme unionille myös presidentin.

On kuitenkin yksi argumentti, joka tukee itsenäisyystulkintaa: Suomi pystyy vaikuttamaan paitsi unionin päätösten sisältöön myös siihen mitkä asiat tulevat unionin käsiteltäviksi ja mihin Suomi osallistuu. Tähän autonominen maa ei pysty. Suomella on siis – eurojargonilla ilmaistuna – kompetenssikompetenssia. Tästä Sprengtporten ja Armfelt eivät uskaltaneet edes unelmoida.

Itsenäisyys on kuitenkin uudenlaista. Vanhassa itsenäisyydessä keskeistä oli erotuminen, uudessa itsenäisyydessä keskeistä on kuuluminen. Mutta kuulumisenkin on uudenlaista. Autonomianaikana olimme osa. Nyt olemme jäsen. Jos Paasikivi eläisi, hän varmaan sanoisi, ettei itsenäisyydellä nytkään kannata elämöidä.

Suomen EU-jäsenyyttä on enimmäkseen tarkasteltu suhteessa 1900-lukuun. Voisi olla aika vaihtaa perspektiiviä: millaisena EU-jäsenyys näyttäytyy Suomen historian pitkässä kaareissa. Onko EU niin ainutlaatuinen kansainvälinen toimija kuin tänään väitämme? Onko Suomen asema kaikilta osin niin uusi ja erilainen kuin uskomme? Omat vastaukseni ovat vasta muotoutumassa, mutta niiden etsiminen on amatöörille jännittävä ja uusia näköaloja avartavaa. ■